

news letter

Existuje národní zájem?

Lukáš Petřík

šéfredaktor www.EUportal.cz

Lukáš Petřík:
Existuje národní zájem?

Martin Slaný:
Diskriminace v českém zdravotnictví

Robert Holman:
J. K. Galbraith – falešný prorok

Marek Loužek:
Recenze – S. Příbyl:
Ekumenismus a právo

Václav Klaus:
Grass a jeho dnešní problém

Národní zájem (anglicky *National Interest*, francouzsky *Raison d'état*, německy *Nationale Interesse*) lze jen stěží přesně definovat, podobně jako ostatní pojmy společenských věd. To ovšem neznamená, že se o tuto definici nemůžeme pokoušet a že *národní zájem* jako jev objektivně neexistuje.

Problém definice

První problém při definici tohoto pojmu se objevuje již při určení toho, co znamená atribut *národní* a jak lze tedy definovat národ. Existuje obecná shoda, že na východ od Rýna se pojem *národ* a *národní* používá ve smyslu etnického národa, zatímco na západě se tento pojem používá ve smyslu národa politického, který vytváří jeden stát. Je tedy teoreticky možné, aby v rámci jednoho politického národa, který konstituuje stát, existovalo několik národů ve smyslu etnickém.

Zdá se, že druhým problémem při používání pojmu *národní zájem* v českém prostředí je, že je překladem pojmu *national* z angličtiny, který ale znamená *národní* ve smyslu politickém. Tedy přesnější překlad vystihující význam pojmu *National Interest* by byl pojem *státní zájem*, i když v českém případě se po odsunu Němců český politický národ s českým etnickým národem víceméně překrývají. Pojem *státní zájem* se v českém prostředí

přesto nepoužívá, protože vyvolává negativní reminiscence z dob nadvlády komunismu.

Třetí potíž s přívlastkem *národní* se objevuje v souvislosti s tím, kdo tvoří politický

Národní zájem lze jen stěží přesně definovat, podobně jako ostatní pojmy společenských věd. To ovšem neznamená, že se o tuto definici nemůžeme pokoušet a že národní zájem jako jev objektivně neexistuje.

národ. V období předmoderního národa ztělesňovaly politický národ elity (král a šlechta), s nástupem demokratizujícího nacionalismu se jako představitel politického

národa konstituoval *lid* jako soubor rovnoprávných občanů, kteří legitimizují politické rozhodování v národním státě.

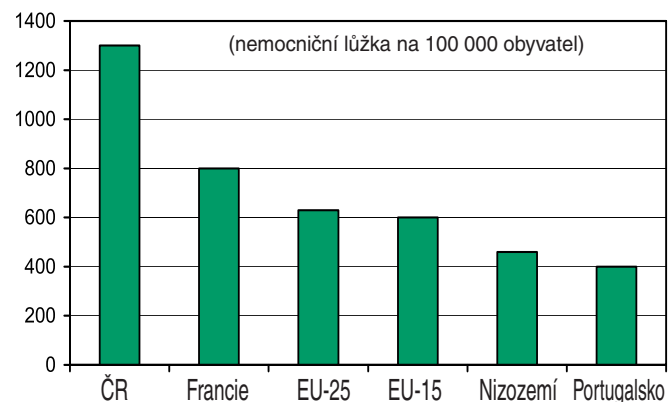
Národní zájem jsme si tedy definovali jako zájem politického národa, kolem kterého existuje stát. Je nutné, abychom si uvědomili rozdíl mezi *veřejným zájmem*, který se týká vnitřní politiky státu, a pojmem *národní zájem*, který se vztahuje k politice zahraniční. Avšak, jak si ukážeme níže, nelze tyto dva fenomény od sebe přísně oddělit, protože spolu korelují a navzájem se ovlivňují.

Realistický pojem

Termín národní zájem je teoreticky úzce spjat s realistickou školou mezinárodních vztahů, která tvrdí, že

LETNÍ GRAF CEPU

Předimenzované zdravotnictví v ČR?

cep

CENTRUM

PRO EKONOMIKU A POLITIKU

Politických vězňů 10
110 00 Praha 1
Tel./fax: 222 192 406
e-mail: cep@cepin.cz
www.cepin.cz

CEP - Newsletter

Centra pro ekonomiku a politiku
Registrace MK ČR E 11024

systém mezinárodních vztahů je hobbesovsky anarchický a státy v něm soupeří o moc, která jim může právě sloužit k prosazování národních zájmů.

Dle *realistů* existují *objektivní* národní zájmy (někdy také označované za vitální, strategické, životní), které jsou vědecky dokazatelné a existují nezávisle na vůli těch, kteří v daném státě ovlivňují zahraniční politiku. Mezi tyto zájmy patří zvětšování či minimálně udržování *moci*, udržení existence, bezpečnosti, celistvosti a suverenity státu.

Státní suverenita navenek i dovnitř, jako právo vykonávat exekutivu a vydávat zákony ve vlastní zemi a chovat se jako nezávislá jednotka mezinárodních vztahů, je nezbytnou podmínkou pro obhajobu *objektivních národních zájmů*, protože mění se mezinárodní vztahy vyžadují pružnost v jednání; a je nutná rovněž pro obhajobu *subjektivních zájmů* občanů jako

výraz demokratické vůle lidu a demokracie, která může fungovat pouze uvnitř politického národa.

Termín národní zájem je teoreticky úzce spjat s realistickou školou mezinárodních vztahů, která tvrdí, že systém mezinárodních vztahů je hobbesovsky anarchický a státy v něm soupeří o moc, která jim může právě sloužit k prosazování národních zájmů.

*Subjektivní zájmy jsou agregátem individuálních a skupinových zájmů a hodnot příslušníků politického národa. Ty jsou formovány v politickém procesu na základě toho, jaké v tom konkrétním státě existuje státní zřízení (buď všemi občany v demokratickém zřízení, nebo pouze nevolenými elitami v nedemokratických zřízeních). Jak si ukážeme na příkladech níže, mohou spolu *objektivní**

zájmy a subjektivní zájmy kolidovat.

Rovnováha moci

Klíčem k zahraniční politice státu i k prosazování národního zájmu je *moc*, která je zároveň cílem i prostředkem zahraniční politiky. V dřívější době byl v politickém rozhodování a jeho analýzách kladen především důraz na vojenskou stránku moci, dnes však bývají zohledňovány i její ostatní aspekty jako např. moc politická a hospodářská.

Na druhou stranu snaha o příliš velkou moc může být kontraproduktivní, protože vyvolává snahu ostatních států udržet *rovnováhu moci* (*balance of power*) a spojit se proti tomu, kdo překročí jisté meze nebo aspiruje na hegemonii v určitém regionu. Jako příklad můžeme uvést Bismarcka, který dodržoval rovnováhu moci, když se zasazoval o to, aby Německo neusilovalo o kolonie, protože by to vyvolalo negativní reakci Británie

a ostatních evropských států. Když otěže zahraniční politiky převzal císař Vilém II., Německo začalo usilovat o hegemonii nad kontinentem, což nakonec vyústilo v jeho porážku v první světové válce. Stejnou chybu udělal před ním Napoleon a po něm Hitler.

Pro lepší pochopení vztahů mezi výše zmíněnými fenomény si uvedeme dva spíše hypotetické a navzájem oddělené příklady: Francie a USA. Na příkladu USA si vysvětlíme rozdíl mezi subjektivním a objektivním národním zájmem a napětí mezi nimi. Na příkladu Francie uvidíme příklad, jak politická moc hájí *subjektivní zájmy* francouzských voličů.

S nástupem neokonzervativců do americké administrativy se stalo *subjektivním* zájmem vlády Spojených států jako reprezentanta politického národa šíření demokracie ve světě. Následkem tohoto prosazování hodnot bylo tažení do Iráku. Tato akce

NABÍZÍME

Centrum pro ekonomiku a politiku nabízí knihu **Stanislavy Janáčkové „Svazující integrace“** s podtitulem: ČR ve stále těsnější EU. Autorka rozebírá úskalí procesu dohánění, doporučuje nespěchat se vstupem do eurozóny a předkládá kritický pohled na návrh ústavy pro Evropu. Na závěr klade otázku, zda se změní praktiky vládnoucí elity Evropské unie. Předmluvu napsal **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, rozsah 104 stran.

CEP nabízí sborník č. 42/2005 „**Krach evropské ústavy**“, do něhož přispěli **Anthony Coughlan, Jan Rokita, Mirek Topolánek, Václav Klaus, Jiří Weigl, Martin Hanus, Petra Kuchyňková, Lukáš Petřík, Ondřej Šrámek, Jiří Zahrádka, Jiří Brodský, Petr Mach, Michal Petřík** a **Marek Loužek** (editor sborníku). Předmluvu k publikaci napsal **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, 103 stran.

objednávky na www.cep.in.cz, tel. 222 192 406, e-mail: cep@cep.in.cz

však vedla k tomu, že byl svržen nedemokratický sekulární antiislamistický režim, který potlačoval islámské teroristy a byl navíc ve zdravém napětí se sousedním Íránem, který je nepřitelem USA.

Subjektivní a objektivní zájem

Snaha nastolit demokratický režim tak nakonec může vést k vzestupu islamismu a islámského terorismu, který může ohrozit svými útoky bezpečnost Spojených států, a vzestupu moci ke Spojeným státům nepřátelského Íránu, který má navíc sklony podporovat teroristy útočící na USA a jejich spojence. Tedy dle této paleokonzervativní izolacionistické interpretace, ať ji přijmeme, či nepřijmeme, může snaha prosadit *subjektivní* národní zájem, jakým je šíření demokracie, ohrozit *objektivní* národní zájem, jakým je bezpečnost USA. Subjektivní zájem však mohou změnit volby.

Druhý příklad. *Objektivním zájmem* Francie je získávání moci či její udržování. Tato moc je v současné době založena především na politické moci, kterou má Francie v orgánech Evropské unie na základě toho, jaký má počet obyvatel a kolik hlasů si v té či oné evropské instituci vybojovala. Tuto moc pak může používat k prosazování *subjektivních* zájmů, na kterých se občané Francie shodnou. Např. hypoteticky využije svého vlivu k tomu, aby téměř polovina rozpočtu EU byla věnována na zemědělskou politiku a aby téměř polovina této poloviny byla věnována francouzským zemědělcům.

Skrze tuto výhodu mohou potom francouzští zemědělci likvidovat konkurenci v jiných státech, které tak štedré dotace nedostávají. Tím může relativně zvýšit svou hospodářskou moc, nebo naopak v dlouhodobějším pohledu snížit, protože takovýto systémem se prosazuje v ekonomice neefektivita. Nebo také dosáhne toho, že se ostatní státy proti ní spojí, protože si uvědomí, že není jejich *subjektivním* ani *objektivním zájmem* financovat pro-

speritu francouzských zemědělců.

Na začátku pojednání jsme od sebe odlišili *veřejný zájem* jako vnitropolitickou záležitost a *národní zájem* jako cíl zahraniční politiky. Avšak zahraniční politika není od té od vnitřní striktně

Snaha o příliš velkou moc může být kontraproduktivní, protože vyvolává snahu ostatních státních států udržet rovnováhu moci a spojit se proti tomu, kdo překročí jisté meze nebo aspiruje na hegemonii v určitém regionu.

oddělena. Nestabilní vnitřní situace oslabuje stát navenek a naopak. Proto jistě stojí za úvahu formulovat jako jeden z *objektivních* národních zájmů vnitřní stabilitu. Pod ní se může vejít elementární sociální koheze společnosti a loajalita občanů ke svému státu, ochota ho bránit a jisté základní patriotické povědomí.

Historie již totiž několikrát ukázala, že pokud na území státu nacházejí občané, kteří sice oficiálními občany státu jsou, ale necítí se být příslušníky politického národa (např. příslušníci etnické či jiné menšiny atd.) a necítí loajalitu k zemi a státu, může to znamenat pro stát velké bezpečnostní riziko, možnost rozpadu nebo vnějšího vměšování. Toto se ukázalo v případě sudetských Němců, kdy se zdánlivě vnitřní záležitost státu stala otázkou zahraniční. Podobné problémy může v současnosti vyvolat masová imigrace a multikulturalismus, protože nově příchozí mají problémy stát se loajálními příslušníky politického národa, jak ukázaly např. bombové útoky v londýnském metru.

Nemusí se ale vždy jen jednat o otázku menšin. Rozpad habsburské monarchie ukázal, že ani za staletí její existence se z příslušníků jednotlivých etnických národů nestali loajální členové rakouského politického národa.

Stejně tak Evropská unie nemůže provádět demokraticky legitimovanou společnou zahraniční politiku, protože občané jednotlivých evropských národních států nejsou příslušníky evropského politického národa a jednotlivé národní zájmy evropských států spolu kolidují.

Na druhou stranu, příkladem relativně koherentního politického národa jsou Britové, kteří jsou zároveň příslušníky anglického, skotského i waleského etnického národa. V případě rozpadu a zániku politického národa tak samozřejmě zaniká i *národní zájem* jako takový.

Literatura:

- Fiala, P., Strmiska, M. (eds.): Víceúrovňové vládnutí: teorie, přístupy, metody: Brno, CDK 2005.
Gellner, A.: Národy a nacionalismus: Praha, Josef Hříbal 1993.
Gellner E.: Nacionalismus: Brno, CDK 2003.
Graham, E., Newham, J.: Penguin Dictionary of International Re-

lations: London, Penguin Books 1998, s. 344–346.

Hobsbawm, E. J.: Národy a nacionalismus od roku 1780. Program, mýtus, realita: Brno, CDK 2000.

Had, M.: Státní zájmy. In: Valenta, J. a kol: Máme národní zájmy? Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1992, s. 25–28.

Hroch, M.: V národním zájmu. Požadavky a cíle evropských národních hnutí ve srovnávací perspektivě: Praha, NLN 1999.

Klaus, V.: Občan a obrana jeho státu: Praha, Centrum pro ekonomiku a politiku 2002.

Krejčí, O.: Český národní zájem a geopolitika: Praha, Universe 1993.

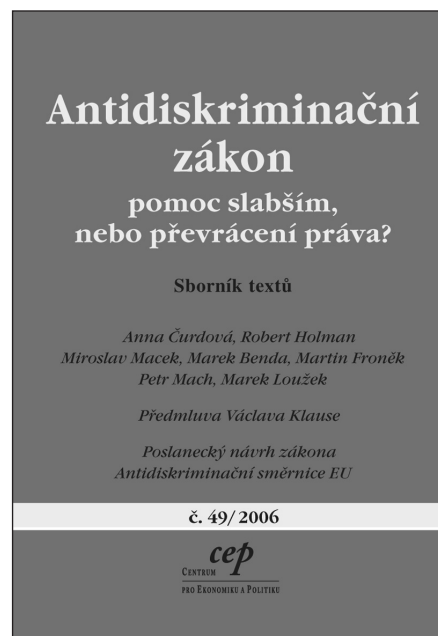
Kříž, Z.: Národní zájem. In: Česká bezpečnostní terminologie. Výklad základních pojmů: Brno, MU a Mezinárodní politologický ústav 2002.

Robejšek, P.: Perspektivy evropské integrace a české národní zájmy. In: Průvodce evropského pravicového kandidáta: Praha, CEVRO 2004, s. 15–23.

Řezník, M.: Formování moderního národa (Evropské „dlouhé“ 19. století): Praha, Triton 2003.

Valenta, J.: Národní zájmy, demokratické principy a postkomunistické Československo. In: Valenta (1992), s. 12–24. ■

NOVINKA

CEP nabízí sborník „Diskriminační zákon – ochrana slabších nebo převrácení práva?“, do něhož přispěli **Anna Čurdová, Robert Holman, Miroslav Macek, Marek Benda, Martin Froněk, Marek Loužek a Petr Mach** (editor sborníku). Do příloh jsou zařazeny poslanecký návrh antidiskriminačního zákona a antidiskriminační směrnice EU. Předmluvu ke sborníku napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, 94 stran.

**objednávky na www.cepin.cz
tel. 222 192 406 • e-mail: cep@cepin.cz**

Diskriminace v českém zdravotnictví

Martin Slaný

studuje VŠE v Praze

Málokterý zákon vzbudil takovou pozornost jako zákon o veřejných neziskových zdravotnických zařízeních. Spolu se zákoníkem práce nejvíce rozvířil předvolební politické vody a zajisté bude přinášet rozruch i v době povolební. Není žádným přeháněním tvrdit, že zákon o neziskových zdravotnických zařízeních, který prosadila sněmovna i přes veto Senátu a prezidenta republiky, patří mezi nejčernější skvrny minulého volebního období.

Zákon zavádí tzv. veřejné neziskové ústavní zdravotní zařízení (VNÚZZ), jehož cílem je provozování nemocnice na neziskovém principu. Vytváří státem garantovanou síť zdravotnických zařízení. Konkrétní podoba zákona je zcela chybná, protože zákon zakládá nerovné postavení nemocnic. V konečném důsledku vede k vytvoření jednoho velkého státního monopolu zdravotnických zařízení.

Existence ostatních zdravotnických zařízení poskytujících celkovou péči, která nepřejdou na formu VNÚZZ, je v zákoně teoreticky umožněna, avšak prakticky jsou ostatní formy diskriminovány. Je s podivem, že levicové strany prosadily zákon, který je ve svém důsledku značně nesolidární. Ten, kdo nemá v blízkém okolí vyvolené zdravotní zařízení má smůlu. Ostatní zařízení mají totiž dvě možnosti: zaniknout či poskytovat pouze vybrané a placené služby.

Stát versus samospráva

Zásadním problémem zákona je vztah státu (resp. ministerstva zdravotnictví) ke zřizovatelům. Stát určí (příkázem), zatímco zřizovatel plní (odpovídá). Zákonem dochází k omezení kompetencí samosprávných celků jako zřizovatelů VNÚZZ. Vzniká jim řada povinností, ale nemají téměř žádná práva. Stát získává právo rozhodovat o existenci i hospodaření VNÚZZ bez jakékoliv odpovědnosti

za ně. Ta zůstává na zřizovateli. Zákon výrazně zasahuje do práva na samosprávu, s níž jsou rozhodnutí pouze projednána bez možnosti jakékoliv obrany.

Stát určuje téměř vše: jakou formou má být péče poskytována, v jakém rozsahu, stanoví i personální požadavky, požadavky na materiální a technické vybavení zdravotnického zařízení, hygienické požadavky na jeho provoz atd. Zřizovatel odpovídá za majetek VNÚZZ, je povinen pravidelně kontrolovat kvalitu zdravotní péče v VNÚZZ. Avšak nepodílí se na nákladech, které jsou s tím spojené.

Je s podivem, že levicové strany prosadily zákon, který je ve svém důsledku značně nesolidární.

Zřizovatel nemá právo provádět ve svém majetku mzdovou politiku. Platové poměry zaměstnanců VNÚZZ se řídí zákonem o platu a odměně za pracovní pohotovost v rozpočtových a podobných organizacích. Pokud ministerstvo rozhodne o výraznému navýšení platových tarifů, projeví se to negativně v hospodaření VNÚZZ, za které zřizovatel již odpovědnost nenesou.

Kraj musí zařídit, aby na jeho území bylo v každém okrese umístěno nejméně jedno veřejné zdravotnické zařízení. To, zda musí kraj na své náklady postavit nemocnici, pokud v daném okrese není, zákon neřeší. Pokud budou nezaražené nemocnice chtít do seznamu neziskových nemocnic zařadit, nepůjde tak již o jejich svobodné rozhodnutí, ale o krok z donucení. Podřídit se budou muset ministerstvu zdravotnictví, které jim vše bude určovat.

Nerovný přístup

Zákon přeměňuje jimi zřízené společnosti na novou formu bez možnosti obrany ze strany samosprávných celků. Zrušení nebo přeměna ještě stávajících zařízení je ze

zákona neplatná. Vlastnické právo územně samosprávných celků je omezeno. Dokonce i samotná vláda konstatovala, že transformace zdravotnických zařízení, jejichž zřizovatelem jsou kraje a obce, na veřejnoprávní zdravotnická zařízení přímo ze zákona, je problematická.

Zákon lze považovat za zásah státu do samostatné působnosti krajů a obcí, který je v rozporu s Ústavou. Proto není vyloučeno a je to dokonce pravděpodobné, že na zákon budou podány žaloby u Ústavního soudu. Praktické zestátnění některých nemocnic, které jsou ve vlastnictví krajů, je o to vážnější, že kraje již začaly s jejich přeměnou na obchodní společnosti.

Zákon bezdůvodně posiluje postavení lékařských komor. Česká lékařská komora (ČLK), aniž by to odpovídalo její činnosti, získává významný podíl na rozhodování v otázkách dostupnosti zdravotní péče. V dozorčí radě VNÚZZ je povinná účast zástupce ČLK. Personální obsazení VNÚZZ stanoví ministerstvo zdravotnictví po dohodě (nikoli po pouhém projednání) s příslušnou komorou. Kvalitu zdravotní péče kontroluje ministerstvo taktéž s lékařskými komorami.

Nerovný přístup ke zdravotnickým zařízením se projevuje v mnohých ustanoveních. Zdravotní pojišťovna je např. povinna uzavřít smlouvu o poskytování a úhradě zdravotní péče s VNÚZZ v rozsahu, v jakém je VNÚZZ povinno podle rozhodnutí ministerstva zdravotní péči poskytovat. To je klíčová chyba. Ostatní zařízení takové privilegované smlouvy zajištěny nemají. Část nemocnic se přemění na formu VNÚZZ a ostatní nemocnice budou ohroženy v přístupu k finančním prostředkům ze zdravotního pojištění. Připomeňme, že ze 195 nemocnic jich do sítě náleží 80.

Socialistický monopol

Zákon obsahuje daňové osvobození všech příjmů VNÚZZ. Na uspořádání ma-

jetkových poměrů VNÚZZ se nevztahují právní předpisy o konkursu a vyrovnání. Majetek veřejného zdravotnického zařízení určený k poskytování zdravotní péče nesmí být předmětem exekuce. Vzniká nebezpečný morální hazard, protože se opět vytváří rozdílné podmínky ve srovnání se jinými zařízeními než VNÚZZ.

Ve většině zemí sice existují neziskové nemocnice, ale neziskovost je jen jednou

---

Zákon lze považovat za zásah státu do samostatné působnosti krajů a obcí, který je v rozporu s Ústavou.

---

z forem podnikání v této oblasti. Nikde neexistuje systém založený pouze na neziskových nemocnicích. Zákon porušuje pravidlo zakotvené v odstavci 1 článku 11 Listiny základních práv a svobod, který stanoví, že „vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu“.

Celkově je však zákon, který prohlasovala ČSSD spolu s KSČM, krokem zpět. Lze dokonce tvrdit, že nás vrací před listopad 1989. Jde o obnovení „soustavy zdravotnických zařízení“ podle socialistického zákona z roku 1966. Vymazání konkurenčního prostředí bezesporu povede ke zhoršení péče o pacienty. Hrozí, že v každém okresním městě budeme mít pouze jednu nemocnici s otrávenými lékaři a sestrami a s nespokojenými pacienty.

Výsledkem zákona je násilně vytvořený monopol, který ubírá svobodný prostor pro další typy zdravotnických zařízení. Zákon diskriminuje kraje, obce, jiná zařízení než VNÚZZ a také některé pacienty. V konečném důsledku může vést k omezení dostupnosti zdravotní péče. Zákon (ač je tak významný, byl poslanecem iniciativou a nikoli vládní!) není zdaleka dobrý, natož systémový. Na ten si ještě musíme počkat. ■

John Kenneth Galbraith – falešný prorok

Robert Holman

profesor Vysoké školy ekonomické

Letos na jaře zemřel ve věku 98 let známý americký ekonom John Kenneth Galbraith, autor několika populárních společensko-ekonomických bestsellerů. Stojí za to připomenout jeho život a kriticky se vypořádat s jeho dílem. John Kenneth Galbraith se narodil se v roce 1908 v Kanadě v rodině imigrantů ze Skotska. Vystudoval Ontario College a Kalifornskou universitu v Berkeley, kde v roce 1934 získal doktorát. Počátku působil jako novinář, teprve v roce 1946 zahájil akademickou dráhu na Harvardské universitě. Byl poradcem prezidentů Kennedyho a Johnsona a v letech 1961–1963 byl velvyslanecem v Indii.

Ekonomický popularizátor

Lze položit otázku, zda byl Galbraith *ekonomem* (ve

smyslu ekonomické vědy), či zda byl „pouhým“ ekonomickým popularizátorem. Milton Friedman se o něm vyjádřil jako o „řádoby-ekonomovi“, protože Galbraith nepoužíval metodologické postupy obvyklé v ekonomické vědě. Nevytvářel „testable models“ – teoretické modely, které lze empiricky testovat na datech, jak se to žádá v moderní ekonomické profesi. Namísto toho psal knížky, v nichž čtenářům předkládal své nekonvenční a – řekněme provokující pohledy na moderní společnost. Psal je stylem líbivým a srozumitelným i laikům, stylem, který lze označit jako „storytelling“.

Zařadit Galbraitha do nějaké ekonomické školy je obtížné. Lze s jistotou říci, že nepatřil do ekonomického „ma-

instreamu“ (hlavního proudu). Je pokládán za institucionalistu. Byl značně ovlivněn zakladatelem amerického insitucionalismu Thorstenem Veblenem, jehož dílo vysoce cenil. U Galbraitha nalezneme mnoho myšlenek čerpajících z amerických manager-

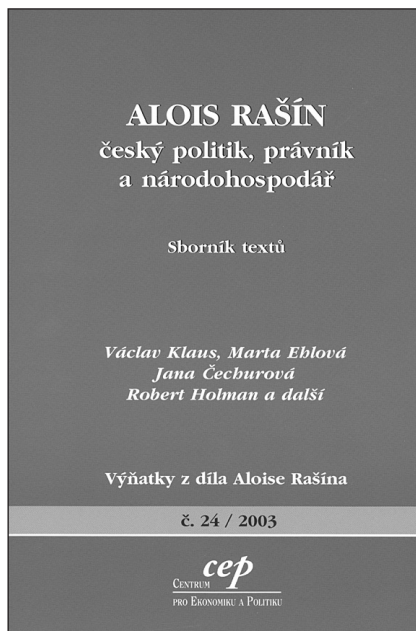
Milton Friedman se o něm vyjádřil jako o „řádoby-ekonomovi“, protože Galbraith nepoužíval metodologické postupy obvyklé v ekonomické vědě.

ských teorií třicátých a čtyřicátých let. Galbraith se ovšem vyjadřoval obdivně i k dílu britského ekonomy Johna Maynarda Keynesa. V každém případě nebyl stoupencem laissez faire a nesdílel víru v neviditelnou ruku trhu – spíše naopak.

Kritizoval neoklasické přístupy založené na racionálním chování jednotlivce a na teorii tržní rovnováhy, podle níž ekonomika tíhne samovolně k rovnováze a efektivnosti ve smyslu Paterova optima. Přesvědčoval své čtenáře, že moderní kapitalismus se podstatně odlišuje od toho, který popisovali velcí neoklasikové jako Alfred Marshall nebo John Bates Clark. Už dávno to není svět malých konkurujících výrobců a obchodníků, kteří plní přání spotřebitelů. Je to svět velkých korporací, které se vymanily z „neviditelné ruky“ trhu a samy si utvářejí trhy, na kterých se usadily.

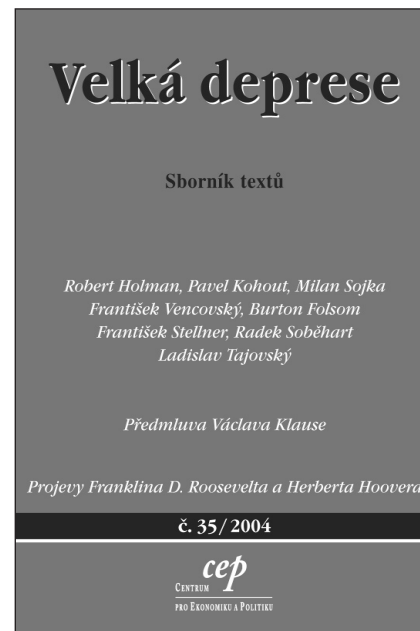
Galbraith se zapsal do povědomí tím, že vytvářel nové pojmy, které používal k popisu moderní společnosti – *vyvažující síla (countervailing power)*, *konvenční moudrost* nebo *technostruktura*.

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník č. 24/2003 „Alois Rašín – český politik, právník a národohospodář“. Do sborníku přispěli **Václav Klaus, Marta Ehllová, Jana Čechurová a Robert Holman, Petr Mach a Iлона Bažantová** (editorka sborníku). Do publikace jsou dále zařazeny výňatky z díla Aloise Rašína – politické a státoprávní úvahy, texty k měnové odluce a pasáži z knihy „Národní hospodářství“. Sborník by neměl chybět v knihovně žádného zájemce o dějiny českého ekonomického myšlení.

Cena: 50 Kč, 100 stran.

CEP nabízí sborník číslo 35/2004 „Velká deprese“, do něhož přispěli **Robert Holman, Pavel Kohout, Milan Sojka, František Vencovský, Burton Folsom, František Stellner, Radek Soběhart a Ladislav Tajovský**. Editoři **Marek Loužek a Ladislav Tajovský** zařadili do příloh projevy **Franklina D. Roosevelta a Herberta Hoovera** a informaci o deseti největších burzovních krizích ve 20. století. Předmluvu ke sborníku napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, 110 stran.

objednávky na www.cepin.cz • tel. 222 192 406 • e-mail: cep@cepin.cz

Zatímco ekonomové hlavního proudu skloňují pojmy jako trh, nabídka, poptávka, u Galbraitha je nejfrekventovanějším pojmem *korporace*. Jeho prvním bestsellerem byla kniha *Americký kapitalismus – koncepce vyvažující síly* z roku 1952.

V ní líčí, jak si velké korporace podmaňují trhy a celou ekonomiku, stávají se nezávislémi na spotřebitelích a jejich cenová tvorba je plánovitá, aniž by se ohlížely na tržní poptávky a nabídky. Vůči jejich vzrůstající ekonomické síle se pak jako vyvažující síly začínají organizovat zaměstnanci do odborových svazů a spotřebitelé do spotřebitelských organizací, takže namísto neosobních sil trhu se moderní ekonomika řídí plánovitostí korporací a vyjednáváním mezi mocnými a organizovanými skupinami (institucemi).

Společnost hojnosti

K neúspěšnějším Galbraithovým knihám patří bezesporu *Společnost hojnosti* (1958). V ní se Galbraith vysmál představě tradiční neoklasické ekonomie o suverenitě spotřebitele, který prostřednictvím své poptávky signalizuje výrobcům přání, co mají vyrábět. Velké korporace se na spotřebitele neohlížejí a vyrábějí podle svých zájmů a plánů; spotřebitelům pak zboží vnucují agresivní reklamou, která lidi přesvědčí, že nabízené výrobky představují neodmyslitelnou součást jejich spotřebního a životního stylu.

Korporace jsou schopny vytvářet spotřební psychologii, které lidé podléhají a kupují, co je vyráběno. Ačkoli žijí v hojnosti (Galbraith považoval USA padesátých let za společnost natolik bohatou, že základní potřeby lidí jsou nasyceny), jsou lidé ochotni spotřebovat více a více zboží, bez kterého by se obešli, kdyby jim nebylo reklamou vnuceno. Jsou totiž v zajetí „konvenčního moudroti“, která jim říká, že potřeby ve svobodné společnosti jsou uspokojovány individuálně, soukromými statky, a že kolektivní (veřejné) statky, které jim vláda poskytuje a financuje z jejich daní, omezují jejich svobodu.

Tak vzniká situace, kdy jsou lidé přesycováni soukromými (individuálními) statky, zatímco veřejné (kolektivní) statky jako je školství, čistota měst, veřejná doprava nebo bezpečí, jsou zajišťovány nedostatečně. To je podle

*Dnes, s odstupem času,
se nám musejí zdát
Galbraithovy spekulace
o proměně společnosti
poněkud dětinské.*

Galbraitha neefektivní využívání produktivních zdrojů. Východisko pak vidí v růstu veřejných příjmů a výdajů a ve větší hospodářské angažovanosti vlád.

Dětské spekulace

V dalších knihách *Nový industriální stát* (1967) a *Ekonomie a veřejné cíle* (1973) Galbraith rozvíjí myšlenky o postupné marginalizaci tržního sektoru. Ekonomika se podle něj stále ostřeji dělí na „jádro“, což jsou odvětví, kde vládnou velké korporace, a na „periferii“, kde se ještě udržují malí výrobci, živnostníci a obchodníci. Cenová tvorba korporací je plánovitá, manažeri se málo ohlížejí na poptávku (kterou do značné míry vytvářejí reklamou); jejich cílem není ani tak maximalizace zisku vlastníků jako spíše růst velikosti korporace.

Vztahy mezi manažery, zaměstnanci a spotřebiteli mají daleko ke vztahům tržním, protože se vytvářejí vyjednáváním mezi organizovanými institucemi včetně ingerence vlády. Ve společnosti vládnou manažeri velkých korporací, schopni navazovat i politické vztahy, takže velký byznys a politika navzájem prorůstají. Korporace začínají ovládat i vědu a výzkum. Výsledkem je, že vůdčí elitou přestávají být kapitalisté či podnikatelé a stává se jí *technostruktura* – elita mocných manažerů a vědecko-technické inteligence ve službách korporací.

Stát hraje stále větší roli ve výrobě a vědecko-technickém pokroku, takže tradiční kapitalistická společnost se proměňuje ve společnost post-industriální, která se stá-

le méně odlišuje od socialismu, neboť je stále více plánovitá a méně tržní. Pouze „periferie“ zůstává věrna neoklasickým učebnicím ekonomie. Malí výrobci a obchodníci na periferii přitom živoří pod tlakem tvrdé konkurence, která je vede k tak vysilujícím výkonům, že to Galbraith nazývá „sebevykořisťováním“.

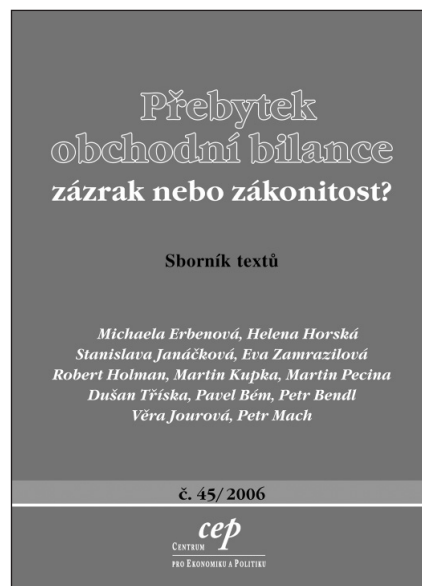
Dnes, s odstupem času, se nám musejí zdát Galbraithovy spekulace o proměně společnosti poněkud dětské. Po zhroucení socialistického bloku je myšlenka plánování zdiskreditována. S postupujícím propojováním světových trhů sílí tržní konkurence, pod jejímž vlivem i ty největší korporace nemožou dělat nic jiného než co nejlépe uspokojovat spotřebitele.

Neustále se objevují nové výrobky a služby, o nichž Galbraithova generace ekonomů neměla tušení, a vyvracejí představu o společnosti

lidí přesycených soukromými statky. Moderní společnost je stále méně plánovitá a stále více tržní. Její problémy už dávno nespočívají v nedostatku veřejných statků, ale spíše naopak, v rozbujelém státu, který přetahuje produktivní zdroje ze soukromého sektoru. Stát je pro moderní společnost největší zdroj neefektivní alokace zdrojů.

Moderní ekonomie hlavního proudu Galbraithovy myšlenky a pojmy nepřijala a nadále staví na předpokladech racionálního spotřebitele, který je suverénem trhu, a na fungování neosobních tržních sil nabídky a poptávky. Ale i tak stojí za to přečíst si některé Galbraithovy knížky a spolu s jejich autorem se zamýšlet nad otázkami – kam směřuje moderní společnost? Jsme nebo nejsme v zajetí kolektivní spotřební psychologie, která modifikuje naše spotřební chování? A jakou roli v tom hrají „velké korporace“? ■

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník č. 45/2006 „**Přebytek obchodní bilance – zázrak nebo zákonitost?**“, který shrnuje texty ze tří ekonomických seminářů konaných na podzim 2005. Do sborníku přispěli **Michaela Erbenová, Helena Horská, Stanislava Janáčková, Eva Zamrazilová, Robert Holman, Martin Kupka, Martin Pecina, Dušan Tříška, Pavel Bém, Petr Bendl, Věra Jourová a Petr Mach**. Editorem sborníku je **Marek Loužek**. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, 120 stran.

**objednávky na www.cepin.cz
tel. 222 192 406 • e-mail: cep@cepin.cz**

RECENZE – STANISLAV PŘIBYL: EKUMENISMUS A PRÁVO

Marek Loužek

Centrum pro ekonomiku a politiku

Kniha církevního právníka a katolického duchovního Stanislava Příbyla „Ekumenismus a právo“ (Brno, L. Marek, 2006) by neměla uniknout pozornosti nikoho, kdo se zajímá o dějiny katolické církve ve 20. století. Mladý nadaný autor, který získal doktorát na Lateránské univerzitě v Římě, na sebe upozornil řadou odborných studií, ale i některými populárními články (publikovanými mimo jiné i v newsletteru CEP).

Monografie o dvou set stranách je přehledně rozčleněna do osmi částí. Po úvodním vymezení tématu analyzuje Příbyl katolickou recepci ekumenismu, církevně-právní postavení nekatolíků, institucionální zajištění ekumenických vztahů, zvěstování a ekumenismus, ekumenické aspekty svátostí křtu a biřmování, společnou účast na bohoslužbě a problematiku smíšených manželství.

Příbylova práce se neobrací do daleké minulosti, ale zaměřuje se na vývoj církevního práva v oblasti ekumenismu ve 20. století. Studie je odvázná, v úvodu klade dokonce otazník nad užitečností církevního práva pro ekumenismus, kdy zejména katolické právo stojí často na lavici obžalovaných: kanonické právo bývá považováno za největší překážku rozvoje ekumenických vztahů mezi církvemi.

Příbyl namítá, že nikdo nemůže být opravdu katolický, kdo nemá opravdu ekumenické smýšlení. Je paradoxní, že svou věrnost katolické církvi zdůrazňují nejvíce ti, kteří ekumenicky směřované snahy a dokonce i ekumenismem inspirované normy ignorují. Kdo nerespektuje ekumenické minimum (pro někoho naopak maximum), zajištěné normami kodexů kanonického práva, protivi se podle Příbyla kanonické disciplíně.

Názorová proměna

Příbylova kniha je úžasná v tom, že rozebírá pozoruhodný vývoj církevních názorů

na ekumenismus ve 20. století. Ukazuje, že katolická církev není monolitní nehybnou institucí, nýbrž její doktrína se neuvěřitelně rychle vyvíjí. O tom svědčí mimo jiné porovnání pojetí ekumenismu v encyklice *Mortalium animos* (1928) a koncilního dekretu o ekumenismu z roku 1964.

Ještě v encyklice z roku 1928 papež Pius XI. varoval všechny, kdo by se odvážili jakýmkoli způsobem podporovat a rozvíjet ekumenické úsilí jako ty, „kdo se odklánějí od božsky zjeveného náboženství“. Opustit božsky zjevené (tedy katolické) náboženství znamenalo herezi nebo schizma. Encyklika považovala ekumenické snahy za „blud, který naprosto rozbíjí sám základ katolické víry“.

Naproti tomu druhý vatikánský koncil podporoval dialog mezi křesťany a označil obnovení jejich jednoty za jeden z hlavních úkolů. Tato názorová proměna kontrastuje nejen s dosavadními prohlášeními papežů až do Jana XXIII., ale rovněž s předchozími koncily, které se jakýmkoli způsobem dotýkají otázky vztahu katolické církve k těm, kdo se od ní věroučně lišili nebo organizačně či osobně odloučili.

Podle kodexu z roku 1917 je postavení církve vůči nevěřícím mírnější než vůči nekatolíkům, poněvadž „nekatolíci jsou podle názoru církevních zpurnější, neboť znajíce křesťanství, opovrhují přece katolictvím“. Naproti tomu církevní dokument z roku 1983 používá místo schizmatiků či rozkolníků pojem „odloučení bratři“. Církev již neusiluje o návrat jednotlivých křesťanů, nýbrž o soužití se „sesterskými církvemi“ v jejich svěbytnosti.

Zatímco ještě v roce 1917 církev zakazovala smíšené manželství mezi katolíky a příslušníky jiných církví („zapsaných do bludařské nebo rozkolnické sekty“), v Apoštolském listě Jana

Pavla II. jsou smíšená manželství mezi katolíky i nekatolíky vnímány jako svazky, která, i když mají své zvláštní problémy, „vykazují přece četné prvky, kterých je třeba si vážit“.

Překvapivé informace

Příbyl ukazuje, že nerozlučitelnost manželství jako téměř bezvýhradná norma – nejen morální ale také právní – zná jen katolická církev. Právní řady jiných církví naopak umožňují za určitých okolností uzavření druhého manželství. Protestantská společenství sice kladou důraz na věrnost, avšak nerozlučitelnost chápou jen jako morální doporučení, nikoli právní závazek.

I v případě civilního uzavření sňatku, bez jakéhokoli explicitního náboženského prvku, se podle Příbyla jedná o manželství, které kanonické právo předjímá a staví naroven manželství uzavřeného kanonickou formou. Pojem „kanonické uzavření manželství“ není podle něj totožné s katolickou liturgií slavení manželství. Církevní uzavření manželství se v řadě zemí (včetně ČR) uznává jako platné i civilním právem.

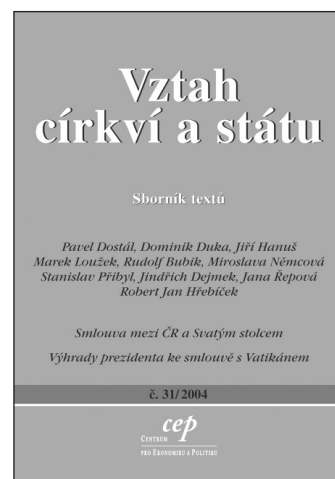
Příbylova studie přináší i řadu překvapivých informací. Např. v kapitole o křtu se

čtenář dozví, že v případě nouze (např. ohrožení života) může udělit křest dokonce „kterýkoli člověk, který má náležitý úmysl konat to, co koná církev“. Osoba, která křtí, může být katolíkem, křesťanem náležícím do jiné církve, vyznavačem nekřesťanského náboženství a dokonce i ateistou.

Příbyl nezakrývá, že všechna ekumenismu církevní nakloněná jsou zatížena jedním zásadním problémem, a tím je samo papežství. Jak přiznal papež Pavel VI., se zdá být největší překážkou pro ekumenismus. Kritickým bodem je fakt, že podle doktríny katolické církve papež zůstává i nadále „náměstkem Kristovým“ a papeži přísluší při výkonu jeho učitelského úřadu neomylnost.

Katolická církev je silnou transnacionální korporací, která se snaží své vnitřní právo promítnout i do civilního práva. Svatý stolec má dokonce mezinárodně-právní subjektivitu, což hraje roli při uzavírání smluv s Vatikánem. Církevní právo má dlouhou historii a přesahuje kontinuitu civilního práva většiny zemí na světě. Proto je její užitečné znát. Příbylova kniha je k tomu cenným pomocníkem. ■

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník č. 31/2004 „Vztah církví a státu“. Do sborníku přispěli: ministr **Pavel Dostál**, biskup **Dominik Duka**, dále **Jiří Hanuš**, **Marek Loužek**, **Rudolf Bubík**, **Miroslava Němcová**, **Stanislav Příbyl**, **Jindřich Dejmek**, **Jana Řepová** a **Robert Jan Hřebíček**. Do příloh je zařazena mj. neratifikovaná smlouva mezi ČR a Svatým stolicem a výhrady prezidenta ke smlouvě s Vatikánem. Předmluvu ke sborníku napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena 50 Kč, 154 stran.

**objednávky na www.cepin.cz
tel. 222 192 406, e-mail: cep@cepin.cz**

GRASS A JEHO DNEŠNÍ PROBLÉM

Václav Klaus

Günteru Grassovi se – záměrně či shodou okolností – podařilo nastolit mimořádně závažné téma. Mnozí se cítí být vyzváni, aby k tomu zaujali své stanovisko. Protože i pro mě je minulost důležitým tématem, i já se pokusím říci k tomu pár slov.

Nebudu se vyjadřovat ke Grassově literární tvorbě a tím méně k tomu, zda si za ni zaslouží Nobelovu cenu, cenu Karla Čapka (od našeho PEN klubu) či čestné občanství města Gdaňsk. Pouze se přihlašuji k tomu, že novelu Kočka a myš a román Plechový bubínek považuji za tak vynikající díla, že jsou nenahraditelnou součástí mé osobní knihovny a tím i mého celoživotního uvažování a názorového vybavení. Grassův pohled na éru fašismu a na druhou světovou válku zevnitř, „z Německa“, byl pro mne velkou inspirací. Spolu s knihami Heinricha Bölla v leccems obracely mé tehdejší vidění světa.

Nebudu se vyjadřovat ani k chování teenagera Grasse v totalitní, a v ničivé válce se nacházející zemi. Žák základní a střední školy byl – dříve, než dostal šanci utvořit si svůj vlastní názor – bombardován nacionalistickou, kolektivistickou, utopickou, progresivně se tvářící, minulost radikálně odmítající ideologií, které v té době podleli i lidé výrazně starší, lidé daleko názorově dotvořenější, lidé schopní srovnávat přítomnost s minulostí, lidé, kteří eventuálním přijetím tehdy dominantního světového názoru museli nějaký jiný opustit, což školák Günter určitě udělat nemohl.

Navíc vycházím i z toho, že v hrozivé, totální podřízenost vyžadující Hitlerově říši nepřijmout některé téměř definiční prvky tohoto režimu –

oděv, formu pozdravu, členství v dětských či mládežnických organizacích, dril ve škole – znamenalo okázalou individuální revoltu a lidsky obtížné vyčlenění se z jakéhokoli kolektivu, který těmto „normám“ podlehl. (Vynechávám možnost, že se malý Günter nacházel v „disidentské“ rodině, kde jisté názory na svět dostával prakticky již od kolébky a díky tomu mohl politicky a ideově vypěstět velmi raně. Ani nemám potřebu tuto věc teď zjišťovat, ale zdá se mi, že nebyl o půl století starším předchůdcem Marka Bendy či dětí Dany Němcové.)

Chování mladého Güntera Grasse v letech 1940-1945 tedy považuji za něco, co je dnes téměř zbytečné diskutovat. Silácké a moralizující soudy, činěné v idyle srpna 2006 -bez sebemenší schopnosti pochopit tehdejší realitu – naopak považuji za jev nebezpečný, protože zavádějí. Daleko důležitější je pro mne zamyšlení se nad tím, proč se ke zveřejnění svého tehdejšího jednání dostal Günter Grass až teď, a nad tím, jak ho dnes vysvětluje. Nečetl jsem však jeho novou knihu a veškerým zdrojem je pro mne jen jeho rozhovor ve FAZ, otisknutý i v naší MFD.

Musím začít tím, že nevěřím tomu, když dnes říká, že ve svých osmnácti letech nebyl schopen rozlišit SS od normální armády. Připouštím, že to pro něj tehdy nemusel být až tak velký rozdíl, ale v okamžiku své plnoletosti si tohoto rozdílu musel být vědom. Každý osmnáctiletý si u nás velmi dobře uvědomoval rozdíl mezi členstvím v SSM a v KSČ, každý znal rozdíl mezi členstvím v KSČ a v Lidových milicích. Podobně musel tehdy uvažovat i Günter Grass.

Stejně nepřesvědčivě pro mne zní dnešní Grassův argument o pokusu touto formou uniknout z rodinného prostředí. To nevypadá věrohodně, resp. i kdyby to byla pravda, nebylo by to ani omluvou, ani vysvětlením. Mohl být jeho nesoulad s rodinou tak velký, že vykompenzoval obrovské osobní nebezpečí plynoucí z aktivní účasti v miliony lidí zabíjející válce? Tak velký hypotetický vzdor dítěte nechápu, resp. musel by to být vzdor ve prospěch vládnoucí ideologie, zastávali rodiče názor jiný. Pak už to ale žádná polehčující okolnost není a být nemůže.

Proč jednoduše neříci, že „Vaterland“ byl v nebezpečí a že mladý Grass chtěl svým malým dílem pomoci, aby jeho vlast nebyla zničena? A dodat, že vlast či domov byly pro něho už v mladém věku více než ta ideologie, která tuto ničivou válku rozpoutala? To by byl velmi srozumitelný argument.

Pak je tu i otázka načasování této výpovědi. Pravděpodobně to nebyla náhoda. Neumím si ale představit onu míru chladnosti kalkulu, kdy-

by to měla být rafinovaná metoda marketingu nové Grassovy knihy. To přesahuje moje chápání. Zbývá vnitřní nutkání zbavit se této věci jejím zveřejněním. Mohlo být toto nutkání tak silné? A upřímné? Právě teď? Skoro mám pocit, že to ani tak nebylo. Pak už mi ale zbývá to nehorší: projev pýchy a pocitu nadřazenosti velkého intelektuála, který zkouší, co všechno s námi a před námi může udělat.

K této hypotéze mne navádí i Grassova dlouholetá politická aktivita a angažovanost, leckdy hodně daleko nalevo, i jeho karatelské postoje v různých chvílích minulých desetiletí. I v normalizační komunistické éře byly pro mne jeho postoje absolutistické kritiky kapitalismu naprosto nepřijatelné. I proto jsem žádnou další jeho knihu už nečetl.

To všechno je moje spekulace. Možná, že v něčem napomůže přechází si jeho Loupání cibule. Možná, že si Günter Grass chtěl při své osmdesátce „pouze“ vyčistit stůl (či svědomí).

Lidové noviny, 23. 8. 2006

NABÍZÍME

CEP nabízí esej Václava Klause „Co je evropeismus?“, který se zabývá dominantní ideologií současné Evropy. Evropeismus charakterizuje autor jako konglomerát idejí, analyzuje základní strukturu evropeismu a rozebírá jeho tvůrce a nositele. Publikace by neměla chybět v knihovně žádného odpůrce ani příznivce evropské integrace.

Cena: 10 Kč, 20 stran.

**objednávky na www.cepin.cz
tel. 222 192 406, e-mail: cep@cepin.cz**